

RÉMI BRAGUE:**O Bohu u křesťanů a o jednom nebo dvou dalších**

Brno: CDK 2011, 170 s.

„Pokud jde o mně, mám větší uznání pro ‚divocha‘,
který si lehá na zem před dřevěnou modlou,
než pro ‚civilizovaného‘ člověka,
který se klaní jen sám sobě.“

Rémi Brague

V posledných rokoch bolo na Slovensku publikovaných viacero prác/textov z oblasti filozofie náboženstva (v špeciálnych zborníkoch alebo monografiách). Väčšina z nich sa týkala myslenia 20. storočia (M. Buber, J. Caputo, G. Vattimo, E. Lévinas). Dominujú však práce zaberajúce sa francúzskou filozofiou (J.-L. Marion, M. Henry). Práve francúzskej fenomenológii bolo venované celé piate číslo časopisu *Filozofia* v roku 2007 a prvá tematická príloha v roku 2010 s názvom *Náboženstvo a nihilizmus z pohľadu filozofie existencie a fenomenológie*. K súčasným francúzskym filozofom patrí i Rémi Brague, ktorý je členom Kruhu katolíckych intelektuálov (Cercle des Intellectuels Catholiques). Recenzovaná publikácia približuje opäť myslenie francúzskeho autora a zároveň témy patrice do oblastí filozofie náboženstva.

Rémi Brague je špecialistom na stredovekú filozofiu, predovšetkým židovskú a islamskú. Vyučuje na Univerzite Paríž I Panthéon-Sorbonne a na Univerzite v Mníchove. Okrem toho hosťoval na univerzitách v Pensylvánii, Bostone, Lausanne, Kolíne nad Rýnom. Je i prekladateľom z nemčiny, angličtiny, hebrejštiny a arabštiny. V češtine vyšla v roku 1994 jeho kniha *Evropa, římská cesta*. V roku 2009 mu bola udelená cena Josefa Piepera.

Autorovým zámerom v recenzovanej publikácii je analyzovať kresťanské chápanie Boha a obrazy, ktoré si o ňom vytvára. Brague prihliada aj k iným náboženstvám (judaizmus, islam) – vtedy, ak z porovnania s nimi vyplynie jedinečnosť kresťanského myslenia. Chce zostať na pôde filozofie, kniha má byť preto knihou filozofickou, resp. knihou napísanou filozofom.

V prvej kapitole vyjasňuje základné pojmy a výrazy filozofie náboženstva, s ktorými sa v súčasnosti často stretáme a zväčša ich bez skúmania akceptujeme. Tieto výrazy sú podľa neho často zavádzajúce a nebezpečné. Pod povrchným súladom zanikajú skutočné rozdiely. Ide o zaužívané spojenia: „tri monoteizmy“, „tri abrahámovské náboženstvá“ a „tri náboženstvá knihy“. Pokiaľ ide o monoteizmus, otázkou je skôr to, ako je Boh jedno – t. j. akým spôsobom chápeme, že je jeden. „Je treba se ptát, jaký model jednoty božského se tam uplatňuje a s jakými důsledky. Jinak řečeno, musí se nastolit i otázka, k čemu ono tvrzení o jednobožství slouží“ (s. 14 – 15).

V prípade väzby troch náboženstiev na postavu Abraháma jestvuje viacero nejasností spochybňujúcich legitímnosť výrazu „tri abrahámovské náboženstvá“. Preto sa postava Abraháma, ktorú prijímajú všetky tri náboženstvá, ukazuje skôr ako problém, než ako reálny dôvod ich jednoty. Mätúci je i výraz „tri náboženstvá knihy“, pretože každé z náboženstiev má svoju knihu a svoj špecifický vzťah k nej. Podobne neudržateľné je spojenie „zjavené nábo-

ženstvá“, a to pre ich diferencované chápanie zjavenia; kresťanstvo, judaizmus a islam sa líšia v predmete i obsahu zjavenia.

Druhá kapitola (*Poznať Boha*) analyzuje spôsob nášho poznania Boha. Brague v tejto súvislosti pripomína niektoré Pascalove myšlienky a cituje i amerického filozofa C. S. Peircea: „Abychom uviděli Boha, stačí otevřít oči a srdce, které je také perceptivní orgán“ (s. 39). I v prípade poznávania Boha platí podľa Bragua všeobecné pravidlo: K predmetom musíme pristupovať podľa toho, ako sa nám dávajú. Viera je potom „poznání odpovídající paradoxnímu ‚předmětu‘“ (s. 43), je poznaním skrytého a zjaveného.

Tretou kapitolou (*Bůh, který je jeden*) začína časť zaoberajúca sa skúmaním Božích vlastností. Prvým skúmaným atribútom je jedinosť (autor jasne odlišuje jedinosť od jednoty). Uznanie jediného Boha nie je to isté, ako tvrdiť individuálnosť nejakého stvorenia. Podľa autora kresťanský model jediného Boha presahuje všetky stvorené vzory jednosti. Dôležitá je preto neustála aktualizácia kritiky „uplatňování stvořených modelů jednoty v teologii“ (s. 56). Neprimerané je i moderné chápanie jednotlivca aplikované na Boha – Boh ako autonómny subjekt. Problém monoteizmu a polyteizmu, ktorý s tým súvisí, sa podľa autora týka skôr chápania substancie božského. „Tam, kde je nejvyšší možná koncentrace božského, tam, kde je Bůh absolutně jeden (= jednoduchý), nutně musí být jen jeden Bůh, který je také absolutně jeden (= jediný). Dá-li se to tak říci, problém monoteizmu a polyteizmu se více než Boha týká božského“ (s. 62).

Štvrtá kapitola (*Bůh otec*) sa venuje chápaniu Boha ako Otca. Ako uvádza Brague, islam na rozdiel od kresťanstva nenazýva Boha „otcom“ a toto slovo nie je zaradené medzi deväťdesiatdeväť „najkrásnejších Božích mien“. Pokiaľ ide o ideu stvorenia, model otcovstva je lepším obrazom než materstvo, čo ale neznamená primát mužskosti nad ženskosťou. Božie otcovstvo nesúvisí s mužskosťou, a preto nie je podkladom či dôvodom privilegovania mužského pohlavia (s. 79 – 81).

V úvode piatej kapitoly (*Bůh, který všechno řekl*) Brague kladie otázku, ktorá v súčasných filozofických úvahách absentuje. Týka sa moci Božieho slova a skúsenosti tohto druhu. „Nabízí se otázka, zda je tato moc Božího slova pro nás ještě vůbec aktuální, zda jsme vůbec schopni zažít zkušenost tohoto druhu“ (s. 83). V tejto časti sa autor podrobnejšie zaoberá myslením sv. Jána z Kríža, jeho úvahami o skúsenosti Boha. Túto časť považujem za prínosnú v súvislosti s problematikou sekularizácie, keďže Brague odкрýva podobné motívy v myslení Jána z Kríža i neskorších autorov analyzujúcich fenomén „ústupu posvätného“ (F. Nietzsche, M. Weber, M. Gauchet). Brague upriamuje pozornosť na fenomén „Božieho mlčania“, ktoré sv. Ján z Kríža vysvetľuje tým, že Boh už všetko vyslovil v Synovi. Žiadať ďalšie slovo, by znamenalo znehodnocovať a považovať za nedostatočné to, čo bolo dané/darované v Kristovi. Brague sa spolu s mystikom sv. Jánom zamýšľa nad radikálnosťou a jedinečnosťou definitívnej výpovede Boha, ktorá už nemôže byť doplnená. Po uskutočnení definitívneho zjavenia ostáva otázkou, aká je úloha človeka. V situácii „Božieho mlčania“ ostáva človeku otvorený priestor pre jeho slobodu a slovo, ktoré musí byť vypovedané so všetkou vážnosťou a vedomím zodpovednosti. V nadväznosti na Pascala Brague píše: „Vidíme zde paradox – posvätné nemizí z dohľadu proto, že by se člověku upíralo a setrvávalo ve své transcendenci, jak je u negativních teologií, s nimiž pracují filosofie, zejména novo-platonismus. Mizí naopak proto, že se plně dává: ‚Bůh se skrývá, když se ukazuje‘ (*phainomenos kruptetai*)“ (s. 111).

V šiestej kapitole (*Bůh, který po nás nic nechce*), kladie Brague dôraz skôr na receptivitu než aktivitu človeka – Boh nemá byť chápaný ako ten, kto od nás niečo žiada. Skôr očakáva

prijatie jeho darov zo strany človeka. V tomto duchu je chápaný i akt kreácie – stvorenie nie je investíciou, ktorá by sa mala vrátiť (s. 138 – 139).

Posledná kapitola (*Bůh, který odpouští hříchy*), začína vyjasnením obidvoch častí výrazu – t. j. pojmov „odpustenia“ a „hriechu“, ktoré sú podobne ako mnohé iné pojmy často de-zinterpretované. Autor poukazuje na radikálnu diferenciu medzi pojmi „rozkoše“ a „hriechu“, „prepáčenia“ a „odpustenia“. V náboženskom zmysle je odpustenie oslobodením, ktoré prekračuje pojem „prepáčenia“ v medziľudských vzťahoch.

Dôležitým prvkom v knihe je z môjho pohľadu vyjasňovanie pojmov z oblasti filozofie náboženstva a teológie, spresnenie ich významu a spochybnenie bežných, zaužívaných výkladov. Predovšetkým ide o spomenuté výrazy týkajúce sa „spoločných bodov“ troch náboženstiev a o pojmy „jednoty“, „odpustenia“, „hriechu“, „zla“. Čitateľ knihy tiež nemôže prehliadnúť myšlienku, ktorá sa často v diele objavuje v rôznych súvislostiach – ide o myšlienku či motív daru chápaného v náboženskom zmysle. Ako je známe, tematika daru sa v posledných desaťročiach stala jednou z popredných filozofických tém najmä vo francúzskom myslení – predovšetkým u J.-L. Mariona. Brague Mariona v knihe cituje iba raz, no i napriek tomu sa dotýka nosných tém „filozofie daru“.

Ako vysokoškolský pedagóg sa domnievam, že kniha je vhodná ako študijný materiál k predmetu filozofia náboženstva a môže poslúžiť i študentom humanitných odborov. Autor nepodáva hlbšie úvahy, objasňuje skôr niektoré základné pojmy a problémy. Preto je publikácia dobrým úvodom do štúdia filozoficko-teologickej reflexie problému Boha pre študentov filozofických fakúlt. Keďže je napísaná zrozumiteľným spôsobom, a nie náročným odborným jazykom, je dostupná i širšej verejnosti, ktorá sa zaujíma o hraničné otázky filozofie, teológie a religionistiky.

Martin Vašek

Martin Vašek
Katedra filozofie FF UKF v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
SR
e-mail: mvasek@ukf.sk

MARTIN NITSCHÉ:

Z příhodného. Fenomenologická interpretace Heideggerových Příspěvků k filosofii

Praha: FILOSOFIA, Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR 2010, 194 s.

Napriek tomu, že Heideggerove *Príspevky k filozofii* boli publikované až v roku 1989, sú už desaťročia považované za kľúčový text sprístupňujúci Heideggerovo myslenie po *Bytí a čase*. Na rozdiel od *Bytia a času* sú však *Príspevky* známejšie ako dielo zásadnej zmeny štýlu v Heideggerovom myslení. Pre kriticky naladených čitateľov predstavujú takmer dôkaz oprávnenosti rozpakov či odmietavých reakcií, aké vyvoláva neskoršie Heideggerovo myslenie už v podobe prác publikovaných za Heideggerovho života a prístupnejších čitateľskej verejnosti.